

Spoštovani g. župan, spoštovani g. minister, spoštovani visoki gostje, meščanke in meščani Postojne!

V veliko veselje mi je spregovoriti na vaši slavnostni akademiji ob 103. obletnici mesta Postojna. Obljubljam, da o politiki vsekakor danes ne bom govoril. Razen če ne bom pozabil, da sem to rekel. Ko namreč prideš v moja v leta, se ti dogodijo tri stvari; prva je, da začneš pozabljati, drugih dveh se pa ne spomnim.

Pred leti se je kolega iz Italije namenil, da me obišče v Ljubljani z avtomobilom. Vprašal me je, kako pride v Ljubljano, a to je tam mimo Postojne?

Slovenija je majhna dežela, tako majhna, da na zemljevidu Evrope ne piše Slovenija, temveč samo črka S. A kljub temu, gospe in gospodje, smo tudi Slovenci zaznamovali svetovno zgodovino in to z imeni velikih znanstvenikov in umetnikov, kot so Jurij Vega, Jožef Stefan, Herman Potočnik Nordung ali Srečko Kosovelj. Ta dežela je vedno slovela tudi po pridnih in marljivih rokah, upornih in poštenih ter preprostih ljudeh, ki so cenili svoje velike ume in se z njimi postavljali.

Povabili ste me kot predstavnika največjega znanstvenega in razvojnega centra v Sloveniji, to je Instituta Jožefa Stefana. Z radostjo in ponosom povem, da je ta inštitut v mednarodnih krogih izredno dobro poznan in zelo visoko cenjen. Nekoč me je vpraševal nek nizozemski kolega, kako je mogoče, da imamo Slovenci tako slaven inštitut. Nekega dne je v Ljubljano prišel na obisk direktor pomembnega znanstvenega inštituta iz Južne Koreje, ki je ena najbolj znanstveno in tehnološko naprednih držav na svetu tačas, ki mi je rekel, da so se mu tresle noge, ko je vstopal na inštitut, saj je vse svoje življenje bral o naših dosežkih, ki močno odmevajo v mednarodni strokovni javnosti.

K tem besedam samohvale, ki včasih prav godi, pa je hočeš ali nočeš potrebno o nas Slovencih spregovoriti tudi bolj pikro in samokritično. Usoda nam je zaupala državo. Želja po lastni državi je bila v naših srcih od nekdaj, spomnim se svojih otroških let. In zdaj, pogledajte, smo jo v dveh desetletjih tako zlahka spravili na kolena. Država, ki smo jo zgradili, se namreč ni naslonila na tradicije tega naroda, na znanje in sposobnosti naših ljudi, temveč na obnorelo zaslužkarstvo nekaterih, na njihovo objestnost, požrešnost in pohlep; za razliko od slovesa naroda, ki živi na tem mestu, se mi ta država dandanes ne zdi niti poštena, niti ne uporna, niti ne navdihnjena z deli svojih znanstvenikov in umetnikov.

Na vem, kaj naj k temu pametnega dodam. Možgani so zanimiv organ, kot je nekdo zapisal, začnejo delovati zjutraj, takoj ko se ljudje zbudijo, in potem pri mnogih spet nehajo delovati, ko pridejo v službo. S časom se je v naš vsakdan zasejalo nedelo, nepoštenost, sprenevedanje, prelaganje na druge, razpravljanje o nepomembnostih. V Sloveniji premnogo ljudi premalo spi, prvi zaradi tega, ker so preutrujeni od celodnevnega garanja, drugi zaradi tega, ker so spali že čez dan.

Mislim, da velja omeniti tudi to, da skorajda ne mine teden, da bi ne zasledil mnenje tega ali onega čisto povprečnega državljana, ki bolj ali manj krepko omalovažuje ljudi, ki delajo in ustvarjajo s svojo intelektualno močjo. V tistih časih, ko se je omalovaževal intelektualni potencial nekega naroda, so se dogajali v zgodovini najhujši zločini, v takih okoliščinah so rodovitna tla našli različni nacionalizmi, enoumja, fašizmi, stalinizmi.

Naše je, da še v tako hudih časih s svojim delom in prizadevanji zatiramo takšne družbene pojave, ki podžigajo najbolj nizkotne porive v ljudeh. Slovenski narod se je od nekdaj hranil s svojo kulturo, naše narodno bistvo se izraža v naši kulturi. Kultura pa ni le v umetnosti, kot se pretežno narobe razume, temveč sega v znanost in še druge etične, etnične in celo ekonomske aspekte našega življenja in življenja.

Svoboda in demokracija nista v tem, da ti je dovoljeno spodbujati sovraštvo in povzdigovati ignoranco. Svoboda je predvsem odgovornost, soodgovornost za naše skupno dobro, vsega človeštva, vendar v prvi vrsti Slovencev in Slovenije. Rad se sklicujem na to, kaj je meni mama rekla. No, moja mama je rekla, da je njena mama rekla, da spoštuj vse ljudi, ne glede na njihov poklic, narodnost, vero in raso, nikoli pa ne pozabi, da si Slovenec.

Želel bi izreči tudi kaj lepega za prihodnost. Veste, na gimnaziji sem imel mlajšega profesorja, s katerim smo dijaki imeli precej sproščen odnos. Ko sem ga tako enkrat čakal pred koprskim stadionom, se je pojavil nek gospod, ki je bil videti točno tak kot naš profesor, le da je bil ta za generacijo starejši. Vi ste pa gotovo oče, sem mu rekel. On me je pogledal in odvrnil – to pa samo Bog ve. No, glede naše prihodnosti, se mi zdi, da še Bog ni preveč prepričan.

Pravzaprav niti ni pomembno, pomembno je, da smo mi sami prepričani in zavezani (poudarjam – in zavezani), da hočemo naprej, da želimo postati sodobna in prijazna družba, s svojo lastno pametjo in s svojim lastnim delom in trudom. Res je, da so časi tudi drugod po svetu obnoreli, da nas je svet potegnil v spiralo krize, pa vendar, ljudje, mi smo ga večinoma kar sami polomili. Koliko krat sem javno govoril, da ne delamo prav, a ko sem rekel, da je potrebno iti korak v levo, smo gotovo šli v desno, ko sem rekel desno, smo šli v levo. Kdo torej pravi, da nimam vpliva, samo govoriti bi moral nasprotno od onega, kar mislim.

Ni dolgo tega, ko se je uporabljala prisposodba, da moramo narediti to ali ono reformo, pa da bomo skočili na francosko-nemški vlak. Veste, prav nobenega takega vlaka ni, na katerega bi mi skočili in se potem lepo peljali. Sami bomo morali najprej narediti svoj vlak, sami ga bomo morali poganjati, sami bomo morali vedeti, kam gremo. V tej državi nikogar drugega ni, smo samo mi. In ko se preštejemo, nas je toliko, da je prav vsakdo pomemben, vsak delavec, vsak intelektualec, otrok in starec, ženska in moški. Vsakdo, ki kaj zna, ki zmore kaj narediti. Vsakdo more in mora prispevati svoj delež.

Slovenci smo obsojeni na sodelovanje in zlahka lahko ugotovite, da smo bili vedno uspešni prav na tistih področjih in prav takrat, ko je bilo sodelovanja največ, in ne takrat, ko ga je bilo najmanj. Ne govorim, da bi morali vsi enako misliti, temveč prav nasprotno, vendar pa trdim, da bi morali spoštovati in prevzemati tudi mnenja drugih. Če vztrajaš na svojem, kar je naša nekakšna kulturna posebnost, češ, pravi mož je nepremakljiv, potem na daljši čas lahko v najboljšem primeru le stagniraš, ostajaš na istem. Prevzemanje drugih mnenj in zamisli pa omogoča, da se lahko vzpenjaš od oprimka do oprimka kot plezalec v steni. Če želimo napredovati, Slovenci nimamo druge poti, kot je sodelovanje. Nekdo je rekel, imaš ljudi, ki so nepremakljivi, take, ki so premakljivi ter take, ki se premikajo.

Potrebno je poudariti, da je presvetlitev, ki jo je na nek način povzročila prav gospodarska kriza, bila koristna in časi so taki, da se vsaj nekaterim ljudem odpirajo obzorja. Z nekoliko več optimizma, bolj sistematično in jasno vizijo ter s konkretno podporo razvojnim projektom države, bi se dalo, verjamem, stvari zavrteti tudi navzgor. Ne z zaustavljanjem drug drugega, pač pa s sodelovanjem.

Pomislite tole, vem, da se sliši populistično in poenostavljeno - govorimo o dveh milijardah dolga, ki nas zdaj stiskata k tlom. To je vsega 5% našega letnega bruto družbenega proizvoda. To je vsega 25 minut dela na dan na zaposlenega. A verjamete, da tega nebi mogli opraviti, če bi vsak v svoje delo dal, kar zmore, poiskal boljše tehnološke rešitve, poskrbel, da se ne dela škoda, umaknil kakšno nepotrebno birokratsko ali drugačno oviro? A se vam res zdi, da tega nismo sposobni preobrniti v smer navzgor? 25 minut na dan? Ali nam pač preprosto manjka resnične volje, kmečke in inženirske pameti in odgovornosti do naših otrok.

Vsak narod ima nekaj procentov nepopravljivo poštenih ljudi in prav toliko nepopravljivih barab. Narediti moramo samo to, da se bo vsem ostalim vmes splačalo delati, kot delajo oni pošteni, in ne

obratno, kar se nam je dogodilo. Radi bi bili zmagovalno moštvo, a ko pridemo na igrišče sicer na veliko brcamo, vendar ne žoge, pač pa eden drugega. Potrebujemo pa 25 minut na dan, za toliko več dela, ali za toliko več učinkovitosti, morda boljše organiziranosti, ali pač 25 minut manj prepiranja.

Medtem ko pametni vsako novo idejo takoj preizkusijo, se mi prepiramo toliko časa, da ugotovimo, da je slaba. Svetovno znani filozof je rekel, da potrebujemo pri nas le eno ministrstvo, to je ministrstvo za ideje. Hotel je reči, da se moramo nasloniti na svojo pamet. Znanja pač ne moreš kupiti ali preprodajati, znanje lahko pridobiš le s trdim lastnim delom. V trgovini sicer lahko kupiš note, a Chopina s tem še ne znaš igrati. In če želiš v tem svetu kaj veljati, potem moraš imeti celo svojega Chopina ali svojega Picassa. Tudi matematike ne boš znal, če sam ne boš naredil tisočero računov in rešil nešteto konkretnih življenjskih primerov. Mi potrebujemo konsenz in zavezo za razvoj.

V ustvarjalni družbi je velika vrednota dvomiti v to, kar delaš. Dvom je podlaga vsakršnemu ustvarjanju. Žal je dandanes bolj navada dvomiti v to, kar delajo drugi in biti prepričan v lastno nezmotljivost. Dvomiti v svoje ni slabost, verjemite, to je prednost. Dan, ko nisi zadovoljen s svojim delom, je tisti, ko lahko narediš korak naprej, saj pomeni, da si bolj zahteven do sebe, kot si bil v preteklosti. Da si si postavil višje cilje. Ustvarjanje, mislim v najširšem smislu te besede (tudi v mizarski delavnici, če hočete) je kot slikanje neke idealne slike, ki, ko se ji približaš za korak, prav za toliko spet ubeži.

Naj bom bolj oseben - največ, kar mi je življenje dalo, je moč ustvarjanja. Zame ni lepšega in bolj dragocenega in bolj žlahtnega od občutka, ko se prebijaš v prostor, kamor ni še nihče vstopil. Ko te prevzame nekakšna toplota, ki ti ne pusti ne spati in ne jesti. Življenje brez ustvarjanja je tako kot ustvarjanje brez življenja. So slikarji, ki spremenijo sonce v rumeno pego na papirju in so slikarji, ki spremenijo rumeno pego na papirju v sonce.

Delati v znanosti je svojevrstno darilo. Nekateri sicer mislijo, da je delati v znanosti preprosto, da se pač rodiš pameten in potem delaš, kar hočeš, počivaš, kadar hočeš, filozofiraš v tri dni. V resnici delaš brez odmora in pri tem kar naprej spoznavaš, da si premalo pameten, da bi zmogel, kar si si zastavil, in venomer se huduješ, zakaj ti ne dovolijo delati, kot bi hotel. In vsi v svetu tekmujejo s teboj, medtem ko si na kosilu, so oni gotovo v laboratoriju. Nek nobelovec je rekel - petindvajset let sem potreboval, da sem ugotovil, da nimam talenta za znanost, vendar je bilo prepozno, ker sem bil že slaven. Nekega drugega nobelovca so vprašali, kako postaneš nobelovec. Rekel je, da je imel zelo strogo mamo, a da ga ta nikoli ni vprašala, če je v šoli kaj znal ali če se je česa naučil, temveč ali je kaj pametnega vprašal.

No, ampak, zdajle mi dovolite vsaj en kratek stavek tudi o politiki. Bog je k sebi poklical nekega politika, ki ga je precej lomil. Rekel mu je - če ga ne boš nehal lomiti, boš moral ti in ves tvoj narod za kazen kidati gnoj. Ko se je človek vrnil med svoje, je rekel, moj dobri prijatelj bo »zrihtal« delo za vse.

Spoštovane meščanke in meščani Postojne! Res je, da neposredno osebno nisem kako povezan z vašim mestom, razen to, da se spominjam, koliko ur sem kot študent prebil na avtobusni postaji, ko sem odhajal v Ljubljano na študij ali pa nasprotno, ko sem se vračal iz Ljubljane domov v Koper, in čakal in čakal, da sta se voznik in sprevodnik spočila, pojedla ali pokadila tisto svojo dvometrsko cigareto. S Postojno pa so bili povezani moji starši, oba Primorca sta našla svoje prvo skupno zatočišče prav tu, v Postojni. Prav tu se jima je rodil tudi prvi sin, moj brat. Tako se je o Postojni v naši družini vedno govorilo z melanholijo. Melanholija me je od nekdaj navdihovala.

Lepo je vedeti, da je tvoje mesto imenovano po orlu belorepcu, postojna je njegovo staroslovensko ime. To nedvomno kaže na značaj trdoživih in ponosnih Postonjčanov.

Spoštovane Postonjčanke in Postonjčani, vam in vašim družinam želim srečno, uspešno in produktivno življenje. Samo vi lahko naredite to mesto, ki je vaš dom in na katerega ste lahko ponosni, še lepše, še bogatejše in prijaznejše za meščanke in meščane ter obiskovalce. Vnaprej čestitam današnjim nagrajencem tudi v svojem imenu. Zahvaljujem se vam, da ste me povabili, bilo mi je v čast. Želim vam vse dobro.

Jadran Lenarčič

Postojna, 9. maj 2012